

Türkiye'de ve İzmir'de Telekomünikasyonun Tarihçesi-IX “Telekomünikasyonun İzmir'deki Gelişimi”

Hasan S. Şişikoğlu, Onur Taşkent, Alpaslan Güzelis
EMO İzmir Şubesi Telefon Tarihi Araştırma Grubu



1980'li yıllarda telefon şebekelerinin durumu

Şehir içi üç dakika ücretlendirme; 15.10.1983 tarihinde ilk olarak İstanbul, sonrasında Ankara ve İzmir'de şehir içi görüşmelerin ücretlendirmesinde 3 dakikada 1 kontör olacak şekilde yeni bir düzenlemeye gidilmiş, bu şekilde 1 kontör ile sınırsız şehir içi görüşme olanağı kalkmıştır. Bu uygulamada gelirleri arttırmanın yanı sıra şehir içi görüşme trafiğinin düşürülmesi de amaçlanmıştır. Düşünülen, artan fatura giderleri karşısında abonelerin şehir içi telefon görüşmelerini daha kısa sürelerde yapacağı, iyice artan telefon trafiğinin bir ölçüde düşeceği. Bu uygulama bir ölçüde yerel trafiği düşürse de abone sayılarında olan artışlar nedeniyle telefon aramalarında yaşanan sıkıntılarda değişen bir şey olmamıştır.

1980–1985 yılları arası yaşanan olumsuzluklar: Bu yıllarda temin edilebilen otomatik santral modeli olan Krosbar santrallerin montajları 7–8 aylık bir süre almakta, 10 bin abonelik bir santralin ederi 500 milyon TL (14 Milyon \$) tutmaktadır. Krosbar santral kurulması için; en az iki katlı 300–500 m², 4,5m yüksekliğinde binalar gerekmektedir. Bunlarda santral ilavelerinin ivedi yapılması ve abone istemlerinin gecikmesiz karşılanması önünde birer engeldir.

Santral dışında, telefon şebekeleri ise standartların çok uzağında, düzensiz ve yetersiz olup bekleyen istemleri karşılamaktan çok uzaktır. Şehirlerin görüntülerini kirleten, binalar üzerinde salkım saçak ve olumsuz hava koşullarında tüm telefonların aynı anda

arızalandığı bir şebeke yapısı bulunmaktadır

Yoğunluk nedeniyle, zamanında karşılanamayan otomatik telefon trafiğinin yanı sıra, özel servislerden olan 03 servisine de istem yine çoğalmış ve İstanbul'da 03 üzerinden yaptırılan şehirlerarası görüşme istem sayısı günlük 50 bini bulmuştur. Bu nedenle beklemeler artmış, eski yıllarda olduğu gibi 03 üzerinde şehirlerarası görüşebilmek için saatler gerekmiştir. Otomatik olarak yapılan şehirlerarası ve milletlerarası aramalarda da başarı sağlayabilmek, yoğun günlerde neredeyse olanaksız duruma gelmiş, başarılı arama ancak 10-15 girişimden sonra sağlanabilmiştir.

Bu yıllarda sahip olduğu sayısal değerlerle Peru'nun bile gerisinde olan Türkiye, Dünya'nın sondan üçüncü ülkesidir! Bu dönemde otomatikleşme oranı ise %4,7'dir, bu değer Yunanistan'da %35'tir. Türkiye genelinde; 1 milyon 670 bin telefon abonesi ülkenin dar bir alanını kapsamaktadır. 100 kişiye düşen %3,5 telefon yoğunluğu ile yukarıda belirttiğimiz gibi ortalama dünyanın sonlarında yer alınmaktadır. 1 milyon 800 bin kişi telefon beklemekte olup ortalama karşılanma süresi ortalama 7 yıldır. Mevcut olan telefonların %20'si otomatik santrallere bağlı ve bu otomatik santrallerin hiçbiri sayısal veya elektronik değildir. Kırsal bölgelerin ancak %30'unda telefon (manuel veya otomatik) bulunmaktadır.

Olumsuzlukların yanı sıra kayda değer bazı gelişmelerde; 1982 yılında İstanbul'da 01 (bilinmeyen numaralar)

servisi, yerli üretim olan VISA (kordonsuz ekranlı pozisyon) pozisyonlar üzerinden hizmet vermeye başlamıştır. Bugüne kadar tümüyle manuel olan bu hizmetin hızı artmıştır. İstanbul'dan sonra, 1983 yılında Ankara ve İzmir 01 servisleri de VISA pozisyonlar üzerinden çalışmaya başlamıştır. Sonrasında, Ankara 03 (şehirlerarası servisi) servisi de VISA sistemlerine aktarılmıştır. Temmuz 1984'te Sinop son il olarak şehirler ve milletlerarası otomatik görüşmelere açılmış, 17.12.1955'te 6 rakama çıkmış olan İstanbul telefon numaraları, 19 Haziran 1983 tarihinde 7 rakama çıkarılmıştır. Altı rakamlı Kadıköy abonelerinin başına 3; Beyoğlu aboneleri başına 1; İstanbul yakası aboneleri başına 5 konmuştur.

SAYISAL SANTRALLER DÖNEMİ

1980 sonrası, olumsuzluklar nihayet ülke yöneticilerinin de öncelikli gündemine gelmiş ve 1982 yılında Bülent Ulusu, Hükümeti döneminde haberleşmede yeni bir yapılanmanın gereğini gündeme getirmiştir. Bunun üzerine PTT tarafından “1983–1993 Haberleşme Ana Planı” hazırlanmış ve bu planda haberleşme altyapısında sayısallaşmanın gereği vurgulanmıştır. Sayısal teknolojilerin artık bir zorunluluk olduğu, Dünya'nın gelişmiş ülkelerinde elektronik ve elektromekanik sistemlerin yerini sayısal teknolojilerin aldığı belirtilerek, iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılmasının ülke kalkınmasına getireceği katkıların

yanı sıra iletişimin ülke savunma ve güvenliği açısından çok önemli olduğu da belirtilmiştir.

Planlamayla ilgili yapılan çalışmalar 1983 yılında tamamlanmış, bu yıl iş başına gelen Turgut Özal Hükümetinin aldığı kararla iletişimde sayısal yatırım atağı başlatılmıştır. Bu karar gereği de 10 yıllık bir süreçte bekleyen abone istemi ve telefonsuz köy bırakılmayacak, büyük merkezlere kurulacak santrallerin yanı sıra kırsal alanlara da küçük tip santraller kurulacaktır.

Öncelikle ülke içinde etkinlik yürüten firmalarla değerlendirmeler yapılmış ve açılan ihaleler sonucunda, sırasıyla Kanada Northern Electric, Belçika ITT Bell Telefon Şirketi, Siemens ve daha sonraları Ericsson ile sayısal büyük tip santral sözleşmeleri imzalanmıştır.

ITT Bell ve Belçika BTM (Bell Telephone Manufacturing Co.) ile yapılan sözleşme, dönemin Ulaştırma Bakanı Veysel Atasoy ve Belçika Ulaştırma Bakan Yardımcısı Paula D'Hont Van Opdenbosh tarafından 17.07.1984 tarihinde imzalanmıştır. Bu sözleşme gereği, başlangıçta (1985 yılında) 500 bin hat Sistem-12 santrali olmak üzere, 10 yıl içinde 3 milyon 425 hatlık Sistem-12 santrali tesisi yapılacaktır. İhalenin ilk kısmı 100 milyon \$, toplamı ise 263 milyon \$ tutarındadır. Santrallerin üretiminin PTT'nin de %49 hissedar olduğu TELETAŞ'ta yapılacağı sözleşmenin maddelerinden biridir. 12.10.1984'te, dönemin PTT Genel Müdürü Servet Bilgi '1985 yılı PTT'nin kurtuluş yılı olacak' açıklamasında bulunup 10 yılda bütün telefon istemlerinin karşıla-



Sistem-12 Santrallerinin basında ilk duyurularından biri

nacağını belirtmiştir. Bu 10 yıllık atılımda, büyük tip sayısal santrallerin yanında özellikle köylerin ve düşük kapasiteli ilçelerin gereksinimlerini karşılamak üzere planlanan kırsal alan elektronik santralleri, başlangıçta Türk Telekom Endüstrisi A.Ş. ve Netaş'tan temin edilmiştir. İleriki yıllarda Telataş ve Siemens'den de kırsal alan santrali temini yoluna gidilmiştir.

İlk kırsal alan elektronik santralleri:

Büyük tip sayısal santrallerin öncesinde kırsal alanda elektronik santrallerin kurulmasına başlanmıştır. Türkiye'de, ilk küçük tip TTE (Iskra) 500A tipi 500 hatlık elektronik santral 23.07.1983 tarihinde İzmir/Eski Foça'da servise verilmiştir. Bunu Erzurum/Pasinler ve İzmir/Kemalpaşa izlemiştir. 1983 yılında, Türkiye genelinde 10.250 hatlık 500A santral tesisi yapılmıştır. Bu santraller, Yugoslavya'nın hayatta olduğu dönemindeki Iskra firması patentiyle, Türk Telekomünikasyon Endüstrisi A.Ş. tarafından üretilen santrallerdir. Daha önceleri sadece şef sekreterler, özel santraller (PBX; Private Branch Exchange) ve telefon makineleri üretilen TTE, 1974 yılında anonim şirketine dönüşmüş ve PTT kökenli Berkan Uysal'ı da bünyesine katarak güçlenip PTT pazarına girmiştir. Berkan Uysal da Türk telekomünikasyonunun ilk en önemli uzmanlarından biridir.

O dönemde TTE'nin ortakları arasında; Türk Deniz Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı, Türk Ticaret Bankası, Biltez Holding ve yabancı sermaye olarak Yugoslav Iskra firması bulunmaktadır. TTE'nin 500 hatlık 500A tipi santralının yanı sıra 1000 hatlık 1000A santrali ve Sistem-2000 tipi orta büyüklükteki yarı sayısal santralleri de ülkemizde servise verilmiştir. İzmir'de de birçok ilçe ve köyde, hatta zorunlu durumlarda şehir içinde 1993 yılına kadar hizmet veren 500A-1000A santralleri ile birlikte Kınık, Kiraz, Çeşme Ilıca ve Bayraklı'da Sistem-2000 santralleri çalıştırılmıştır. İzmir'de ilk Sistem-2000 santrali, 2.400



hat olarak 18.08.1987'de Çeşme Ilıca'da servise verilmiştir.

500A-1000A santralleri: Yarı elektronik mekanik mikro rölelerden oluşan matrissel yapısıyla, mantık olarak krosbarları anımsatmaktadırlar. Santralin tüm ücretlendirme, yön ve abone bilgileri EPROM'lar üzerinde yer almaktadır. Bu bilgiler her santral için özgül koşullarına göre hazırlanıp, bir EPROM Programlayıcısı aracılığı ile EPROM'lara yüklenmektedir. Abone ücretlendirilmeleri elektromekanik santrallerde olduğu gibi mekanik kontrollerde tutulmaktadır. Bu kontrollerde ay sonlarında tek tek okunarak abonelere fatura edilmektedir.

500-1000A santralleri, bakım işletmesi zor olan santrallerdi. Dış hatlardan gelen olumsuzluklara karşı yeterli koruması olmaması nedeniyle, özellikle olumsuz hava koşullarında çok etkilenip haberleşme trafiğinin aksamasına neden olmuşlardır.

Ayrıca yine donanımı içinde bulunan mekanik mikro rölelerin kontakları, ısı koşulların yüksek olduğu anlarda sık bağlı kalmakta, bu durumda çok ilkel bir yöntemle, kartlara vurarak kontakların çözülmesi sağlamaktadır. Ayrıca, dış hatlardan kötü temaslara karşı olan yetersiz koruma, santral içinde yangına da neden olan hasarlar meydana getirmişlerdir. Bunun örneklerinden biri Kiraz 500A'da meydana gelen yangındır. Bu olumsuzluklarının yanı sıra yine de ülkemizin kırsal alan haberleşmesinde büyük katkıları olmuştur.